

УДК 808.26 – 541.2

С. Ф. Бут-Гусаім

канд. філал. навук, дац., дац. каф. беларускай філалогіі
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна
e-mail: svfbg@tut.by

**ВЫВУЧЭННЕ ПРЫМЕТНІКА Ў КУРСЕ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ
НА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ «РУСКАЯ ФІЛАЛОГІЯ»**

Акрэсліваюцца адметнасці ўтварэння і ўжывання прыметнікаў розных лексіка-граматычных разрадаў у беларускай мове ў параўнанні з рускай. Прыводзяцца прыклады практыкаванняў, мэта якіх – сфарміраваць уменні правільна ўжываць прыметнікі пры пабудове словазлучэнняў і сказаў; бачыць вобразна-выяўленчыя магчымасці прыметнікаў у тэксце; дакладна, камунікатыўна мэтазгодна ўжываць прыметнікавыя формы ў маўленчай практыцы. Пры распрацоўцы лекцыйнага матэрыялу і сістэмы практыкаванняў выкарыстаны комплексны падыход да марфалагічных з’яў, асэнсаванне якіх становіцца базай для навучання арфаграфіі, арфаэпіі, культуры маўлення, узбагачэння слоўнікавага запасу і развіцця мыслення студэнтаў.

Уводзіны

Вывучэнне тэмы «Прыметнік» у курсе марфалогіі сучаснай беларускай мовы прадугледжае засваенне студэнтамі як агульных тэарэтычных палажэнняў аб граматычных паняццях і катэгорыях, так і праблемных, дыскусійных пытанняў, якія не атрымалі адназначнай інтэрпрэтацыі ў сучаснай лінгвістыцы: лексіка-граматычная класіфікацыя прыметнікаў [1], ужыванне кароткай формы прыметнікаў [2; 3], утварэнне і ўжыванне ступеняў параўнання прыметнікаў у рускай і беларускай мовах [4], ад’ектывацыя дзеепрыметнікаў у рускай і беларускай мовах [5], словаўтварэнне прыметнікаў у беларускай мове [6–8].

Мэты артыкула:

- 1) прадставіць неабходную падчас вывучэння адной з важных тэм граматыкі сучаснай беларускай мовы – «Прыметнік» – сістэматызаваную лінгвістычную інфармацыю пра формаўтварэнне, словазмяненне, асаблівасці словаўтварэння, нормы ўжывання ў маўленні адзначанай часціны мовы;
- 2) прадставіць сістэму практыкаванняў, скіраваных на фарміраванне ўменняў правільна ўжываць прыметнікі пры пабудове словазлучэнняў і сказаў, бачыць вобразна-выяўленчыя магчымасці прыметнікаў у тэксце, дакладна, камунікатыўна мэтазгодна ўжываць прыметнікавыя формы ў маўленчай практыцы.

Улічваючы, што студэнты спецыяльнасці «Руская філалогія» паралельна з курсам сучаснай беларускай мовы засвойваюць курс сучаснай рускай мовы, трэба шырока рэалізоўваць магчымасці міжпрадметных сувязяў. Блізкасць роднасных моў дазваляе пры вывучэнні ўсіх узроўняў беларускай мовы, у тым ліку і марфалагічнага, выкарыстоўваць станоўчы перанос ведаў, уменняў, навыкаў пры засваенні падобных моўных з’яў. З другога боку, у сітуацыі двухмоўя можа праяўляцца і адмоўнае перанясенне асаблівасцей адной мовы на другую (у выпадку калі моўныя з’явы не супадаюць). Таму ўжо ў курсе лекцый мы лічым неабходным правесці параўнанне марфалагічных падсістэм беларускай і рускай моў. Пры гэтым патрэбна акцэнтаваць увагу студэнтаў на з’явах, спецыфічных для марфалогіі беларускай мовы.

Прыметнікі ў беларускай і рускай мовах аднатыпныя семантычна і класіфікацыйна [9, с. 29]. Але існуе і спецыфіка ва ўтварэнні і ўжыванні беларускіх прыметнікаў розных лексіка-граматычных разрадаў. На лекцыйных занятках трэба звярнуць увагу

на гэтыя адметныя рысы, асэнсаванне якіх дапаможа прадухіліць граматычныя памылкі ў пісьмовых працах і ў маўленні студэнтаў.

1. У беларускай мове значна часцей, чым у рускай, ужываюцца **ўласнапрыналежныя прыметнікі**, напр.: *Кастусёў бацька*, *дзедкаў човен*, *зязюльчына кукаванне*, *буслава гняздо*, *Купалава паэма*. У рускай літаратурнай мове выкарыстанне гэтага разраду прыметнікаў абмежаванае. «Большасць з уласнапрыналежных прыметнікаў у сучасным рускім маўленні адносіцца да размоўнай лексікі, таму што ўтвараюцца яны ад гутарковых слоў, якія маюць характар неафіцыйнасці: *мамин*, *папін*, *Сашин*, *сінчкін*, *Валін*» [10, с. 324]. Такого тыпу прыметнікі захаваліся ў рускай мове ва ўстойлівых выразях, геаграфічных і тэрміналагічных найменнях, якім увогуле ўласціва фіксаваць непрадуктыўныя для сучаснай мовы формы: *крокодиловы слёзы*, *ахиллесова пята*, *Магелланов пролив*, *Баренцево море*, *евклидова геометрия*, *кесарево сечение*. У многіх выпадках уласнапрыналежныя прыметнікі ў рускай мове замяняюцца прыметнікамі з суфіксамі *-ск-*, *-овск-*, *-евск-*, *-инск-*, якія набліжаюцца па сваім значэнні да адносных і якасных: *отцовский*, *материнский*, *купаловский*. Але найчасцей значэнне прыналежнасці перадаецца ў рускай мове спалучэннем «назоўнік + назоўнік роднага склону»: *наследство отца*, *квартира сестры*, *трубка деду*. Параўнайце назвы твораў Якуба Коласа на беларускай і рускай мовах: «*Нёманаў дар*» – «*Дар Немана*», «*Рыбакова хата*» – «*Хата рыбака*» [3, с. 22].

Выкарыстанне суфіксаў уласнапрыналежных прыметнікаў у беларускай мове залежыць ад роду назоўніка, які з'яўляецца базай для ўтварэння прыметніка. Суфіксы *-ін/-ын-* служаць для дэрывацыі прыметнікаў ад асабовых назоўнікаў жаночага роду; суфіксы *-оў/-ёў/-аў/-еў-* – ад назоўнікаў мужчынскага роду: *бабуліна цяля*, *даччына сукенка*, *бацькава надзея*, *дзядулеў капялюш*, *братаў сябар*, *сынаў нататнік*.

У беларускай мове па форме ўласнапрыналежнага прыметніка можна вызначыць род асобы, якой належыць тая ці іншая рэч, напр.: *Алесеў* (ад мужчынскага імя Алесь) і *Алесін* (ад жаночага імя Алеся) *аловак*, *Валеў* (ад мужчынскага імя Валя) і *Валін* (ад жаночага імя Валя) *сын*.

У рускай мове выкарыстанне суфіксаў уласнапрыналежных прыметнікаў вызначаецца тыпам скланення назоўніка, ад якога ўтвораны прыметнік. Пры дапамозе суфіксаў *-ов/-ев-* утвараюцца прыметнікі ад назоўнікаў мужчынскага роду II скланення, пры дапамозе суфікса *-ин-* – ад назоўнікаў мужчынскага і жаночага роду I скланення, напр.: *отцов*, *братов*, *дедушкин*, *бабушкин*, *дядин*, *Толин*.

У рускай мове агульнапрыналежныя прыметнікі тыпу *волчий* (*волчья*, *волчье*, *волчьи*) і пад. утвараюцца пры дапамозе суфікса *-ий/-я-*. У беларускай мове суфіксальны *-і-* страчаны, напр.: *воўчы*, *мядзведжы*, *заечы*.

Уласнапрыналежныя прыметнікі ў беларускай мове маюць адметны характар словазмянення. Так, у назоўным склоне адзіночнага і множнага ліку, а таксама ў вінавальным склоне (пры неадушаўлёных назоўніках і асабовых назоўніках жаночага і ніякага роду) яны маюць кароткую форму, напр.: *братаў сын*, *братава надзея*, *братава хваляванне*, *братавы звычкі*, *бачу Аленіну дачку*, *дзядулева паліто*, *бацькаў пінжак*. У астатніх ускосных склонах уласнапрыналежныя прыметнікі маюць канчаткі поўных (займеннікавых) формаў: *паэтавага натхнення*, *дзядзькаваму сыну*, *сестрыному дому*. У парадыгме рускіх уласнапрыналежных прыметнікаў шырэй прадстаўлены кароткія (іменныя) формы, напр.: *братова диплома*, *братову диплому*. Гэтую норму рускай мовы нельга пераносіць у беларускія тэксты, напр.: *старонкі Коласавага* (а не *Коласава*) *твора*.

2. Кароткія формы якасных прыметнікаў тыпу *гатоў*, *здароў*, *шырок* (у мужчынскім родзе), *рада*, *шчасліва* (у жаночым і ніякім родзе), *любы*, *рады* (у форме множнага ліку) у беларускай мове не з'яўляюцца прадуктыўнай катэгорыяй. Гэтыя формы пры-

метнікаў захаваліся як часткі складаных слоў (*Навагрудак, Вялікдзень*). Ужываюцца яны ў паэтычных творах, фраземах, прыказках і прымаўках: *Повен надпечак белых авечак; Сядзіць як сіў галубочак; Панёсся як дуж; Славец бубен за гарамі; Дзе стары куст, там двор не пуст* [3, с. 23]. У рускай мове кароткія прыметнікі больш ужывальныя, некаторыя прыметнікі існуюць толькі ў кароткай форме: *рад, горазд, должен, надобен*.

3. Утварэнне і ўжыванне формаў ступеняў параўнання якасных прыметнікаў мае выразную нацыянальную адметнасць. У рускай мове простыя формы вышэйшай ступені параўнання ўтвараюцца пры дапамозе прадуктыўных суфіксаў *-ее/-ей-* і непрадуктыўных суфіксаў *-е/-ше-*: *белее, светлее, сильней, ближе, лучше*. У беларускай мове прыметнікі вышэйшай ступені параўнання маюць суфіксы *-эйш/-ейш/-ш-*: *бялейшы, святлейшы, мацнейшы, бліжэйшы, лепшы*.

«У рускай мове простая форма вышэйшай ступені параўнання ўтвараецца больш свабодна ў параўнанні з беларускай мовай» [9, с. 180]. Так, у беларускай мове шэраг прыметнікаў з суфіксамі *-н-, -ічн-, -ычн-, -ів-, -лів-, -ат-, -аст-, -ит-, -авит-* і інш. утвараюць толькі складаныя формы вышэйшай ступені параўнання: *больш радасны, менш надзейны, меней практычны, больш трагічны, менш фальшывы, болей ветлівы, менш смяшлівы, болей віхрасты, менш таленавіты, больш касматы*. У рускай мове эквіваленты да прыведзеных прыметнікаў могуць без перашкод утвараць сінтэтычныя формы вышэйшай ступені параўнання: *радостнее, надежнее, критичнее, трагичнее, фальшивей, вежливее, смешливей, вихрастее, талантливее, косматее*.

У рускай мове прыметнікі вышэйшай ступені параўнання – нязменная форма (*богаче, выше, сильнее*); у беларускай мове гэтыя формы змяняюцца па родах, ліках і склонах, напр.: *дабрэйшы, дабрэйшая, дабрэйшы, дабрэйшае, дабрэйшыя, дабрэйшага* і г. д.

Назвы прадметаў, у параўнанні з якімі вызначаецца ступень якасці, у беларускай мове ўжываюцца ў форме вінавальнага склону з прыназоўнікам за (*мацнейшы за бацьку, старэйшы за сястру*), у рускай – у форме роднага склону без прыназоўніка (*сильнее отца, старше сестры*).

Пры вывучэнні ступеняў параўнання прыметнікаў неабходна ўлічваць міжмоўную аманімію. У рускай мове формы *добрейший, смелейший, сладчайший* – гэта прыметнікі найвышэйшай ступені параўнання. У беларускай мове формы *дабрэйшы, смялейшы, саладзейшы* – прыметнікі вышэйшай ступені. Рускім формам *добрейший, смелейший, сладчайший* адпавядаюць беларускія *самы добры, найбольш смелы, найсаладзейшы*.

У сістэме практычных заданняў найважнейшае месца займаюць тыя, у якіх засвойваюцца, параўноўваюцца і супастаўляюцца лексічныя і граматычныя значэнні прыметнікаў, спосабы і сродкі іх выражэння ў рускай і беларускай мове. Студэнтам могуць быць прапанаваныя практыкаванні на пераклад асобных слоў, спалучэння слоў, тэкстаў, а таксама заданні, умова якіх прапануе выправіць адхіленні ад прынятых нормаў утварэння і ўжывання прыметнікаў. Вялікае значэнне мае выкананне творчых заданняў, мэта якіх – сфарміраваць уменні правільна ўжываць прыметнікавыя формы ў тэкстах розных стыляў. Прыведзеныя ў артыкуле практыкаванні з’яўляюцца часткай сістэмы заданняў, якія прапануюцца на занятках па сучаснай беларускай мове студэнтам спецыяльнасці «Руская філалогія».

I. Перакладзіце прыметнікі на беларускую мову. Вызначыце іх лексіка-граматычны разрад. Вылучыце і параўнайце суфіксы прыметнікаў у рускай і беларускай мовах.

Козье молоко, воронье карканье, Петин дневник, дедушкина трость, купаловская поэма, медвежья берлога, отцовский ремень, заячья храбрость, птичье крыло, галочий след, шакалий оскал, рыбий жир, беличий хвост, щучья пасть, дочкин учебник, Валина ошибка.

II. Перакладзіце словазлучэнні на беларускую мову. Праскланяйце рускія і беларускія прыметнікі разам з назоўнікамі, да якіх яны адносяцца. Вылучыце склонавыя канчаткі прыметнікаў.

Вражый полк, сорочий крик, волчий аппетит, братов диплом, прометеев огонь.

III. Пераўтварыце словазлучэнні «назоўнік + назоўнік» у словазлучэнні «прыметнік + назоўнік». Вылучыце суфіксы прыметнікаў.

Сын Кастуся, дождж у верасні, паэма Коласа, ручнік з ільну, адносінны ў грамадстве, суп з бульбы, радасць Аленкі, гаршчок з гліны, паліца з ясеню, каледж у Баранавічах, іголка шаўца, пацеркі з бурштыну, хлопцы з Брэста, агні горада, паясы са Слуцка, звычэй палешукоў, універсітэт у Казані.

IV. Перакладзіце тэкст на беларускую мову. Вызначыце і патлумачце выпадкі несупадзення граматычных катэгорый прыметнікаў у абедзвюх мовах.

Неодетый лес прозрачен, светел и голосист. На гулком сосновом суку творит любовную песню дятел. Лимонного цвета бабочка замелькала между деревьями. Цветёт волчье лыко. На припеках прошлогоднюю ветошь уже проткнули зеленые шильца травы, и уже до предела набухли древесные почки. Зашевелились муравьиные домики. Два-три погожих солнечных дня – и землю покроет пахучий зелёный дым и следом – зелёный шум. Весна! Нет ласковее слова! Нет прекраснее, светлее и желаннее поры года! (по В. Пескову).

V. Перакладзіце сказы на беларускую мову. Параўнайце граматычныя формы прыметнікаў у беларускай і рускай мовах.

1. *Утро было особенно прекрасно. Особенно тих и счастлив был розовый сад, медленно выходящий из голубого тумана, таявшего от солнца* (И. Бунин). 2. *Темный лес хорош в яркий солнечный день: тут и прохлада и чудеса световые* (М. Пришвин). 3. *Снег ещё глубок, но так зернист, что даже заяц проваливается до земли* (М. Пришвин). 4. *В конце мая дни бывают жаркие, а вечера свежи и приятны* (Г. Марков). 5. *Воздух чист и свеж, как поцелуй ребенка; солнце ярко, небо синее, – чего бы, кажется, больше? – зачем тут страсти, желанья, сожаления?* (М. Лермонтов).

VI. Ад пачатковай формы прыметнікаў, што ў дужках, утварыце адпаведныя кантэксту формы ступеняў параўнання. Сказы запішыце.

1. *Другі, яго таварыш, быў (малады), (высокі) ад яго ростам, ішоў без кія і не быў у лапцях, як яго стары спадарожнік, а ў вылатаных юхтавых ботах. Гранты на ім былі крыху (зграбныя)* (К. Чорны). 2. *(Высокі) абавязак – уздаваць і выхаваць чалавека* (М. Лужанін). 3. *Няма нічога (дрэнны), як нуднае абрыдлае чаканне* (І. Навуменка). 4. *На вайне перамагае той, хто (знаходлівы) і (смелы)* (І. Мележ). 5. *Людзі, не разуваючыся, не шукаючы (сухі) месца, адразу ступалі ў ваду* (І. Мележ). 6. *Навокал пацішэла, толькі зрэдку чуліся стрэлы, – уночы яны здаваліся (зучны)* (І. Мележ).

VII. Утварыце ад прыметнікаў сінтэтычныя і аналітычныя формы ступеняў параўнання ўсімі магчымымі спосабамі. Пры немагчымасці ўтварэння якой-небудзь формы патлумачце прычыну.

Густы, цудоўны, звонкі, цяжкі, шпаркі, салодкі, дрэнны, чулы, вядомы, смяілівы, слушыны, флегматычны, дасціпны, сіняваты, круталобы, цягавіты, благі, кафеіны, буланы, надзейны, марозны, апетытны, сардэчны, звыклы, старанны.

VIII. Перакладзіце прыметнікі з папярэдняга практыкавання на рускую мову. Утварыце ад іх, дзе гэта магчыма, сінтэтычныя і аналітычныя формы ступеняў параўнання. Супастаўце формы ступеняў параўнання ў рускай і беларускай мовах.

IX. Выпішыце з прыведзеных сказаў прыметнікі ў формах вышэйшай і найвышэйшай ступеняў параўнання, вызначыце спосаб іх утварэння. Ахарактарызуйце граматычную форму назоўніка, якім выражаецца аб'ект параўнання.

1. *Каханне – найцяжэйшая з пакут. Мая добраахвотная пакута* (А. Грачанікаў). 2. *Вялікодзень... Прыйшлі, з даўніны завіталі два словы, чысцейшыя ад белых рос, сугучна, суладна яны загучалі: Хрыстос уваскрос!* (В. Жуковіч). 3. *Паядынак вачэй – паядынак вясёлы, чым пяшчотнейшы ён, тым душы балючэй* (Р. Барадулін). 4. *Няма смачнейшай вадзіцы, як з роднай крыніцы* (прыказка). 5. *Лепшы спосаб абароны – нападзенне* (прыказка). 6. *Самыя балючыя раны ў дзяцінстве перастаюць ныць ад пацалункаў маці. У юнацтве – самі зажываюць ад вяселля. У сталасці – загойваюцца ад спагады сяброў... І толькі пазнейшыя раны ніхто і нішто не залечыць, апроч зямлі* (М. Танк). 7. *Час – найлепшы доктар* (прыказка). 8. *Гасподзь! Затрымацца дазволь на гэтай грэшнай зямлі. Зрабі ласкавейшы мой боль, душы раўнавагу пашлі* (Р. Барадулін).

X. Выпішыце з прыведзеных сказаў формы ацэнкі і меры якасці прыметнікаў. Акрэсліце іх значэнне, абазначце формаўтваральныя суфіксы.

1. *І вось над хатай, над гуменцам сняжынкі жвавія гуляюць, садок і дворык зацілаюць бялюткім чыстым палаценцам* (Я. Колас). 2. *І раптам: што за яны? – кволенькія, тоненькія, як варсінкі, дрэўцы густа абсыпалі пухлую глебу* (Я. Колас). 3. *На жоўтай-жоўтай пожні, на шэрай-шэрай грэблі, на сіняй-сіняй руні, на цёмнай-цёмнай пушчы лёг белы-белы снег* (М. Танк). 4. *А ў агародзе мак чырвоны, раскрыўшы гошчыя лісточкі, з іх ткаў прыўдалыя вяночкі вакол галоўкі маладзенькай, такой прыгожай, зеляненькай* (Я. Колас). 5. *А знізу гэты лес кашлаты меў зелянюсенькія шаты лазы, чаромхі ці крушыны, алешын ліпкіх, верабіны* (Я. Колас). 6. *Эх, зараслі вы, пуцявіны, у гэты мілы мой куточак, дзе ные жоўценькі пясочак пад летнім сонцам, пад спякотай і зьяе смутнай пазалотай над самым Нёмнам срэбраводным, так сэрцу блізкім-блізкім, родным* (Я. Колас). 7. *Шырокі гасцінец з двума радамі старых бяроз збягаў з горкі раўнюсенькаю сцэжкаю кудысь на захад* (Я. Колас). 8. *У спадчыну ад мінулых пакаленняў нам дасталася велізарная колькасць назваў населеных пунктаў, рэк і азёраў, палёў і сенажацяў, урочышчаў і іншых геаграфічных аб'ектаў* (Л. Лыч).

XI. Перакладзіце сказы на беларускую мову, запішыце іх. Супастаўце ўтварэнне формаў ступеняў параўнання прыметнікаў у беларускай і рускай мовах. У запісаных сказах падкрэсліце тыя прыметнікі, якія маюць элятыўнае значэнне.

1. *Люди в моем воображении должны казаться умнее только потому, что я сжимаю их слова, отчего мысли становятся рельефнее* (М. Горький). 2. *Воздух все более душен и жгуч, дым – гуще, горячей, земля все жарче* (М. Горький). 3. *Надвигалась осень. Дни становились короче, зато ночи длиннее и прохладнее* (Г. Марков). 4. *Впереди летели старые, сильные лебеди, сзади летели те, которые были моложе и слабее* (Л. Толстой). 5. *Ночь становится всё таинственнее, и я чувствую это, хотя не знаю ни времени, ни места* (И. Бунин). 6. *Я не знаю ничего более прекрасного, чем наша земля* (К. Паустовский). 7. *Наивысшей силы шторм достиг утром* (С. Сергеев-Ценский). 8. *Природу надо любить, и эта любовь, как и всякая любовь, найдет верные пути, чтобы выразить себя с наибольшей силой* (К. Паустовский). 9. *Преподавание языка – это нежнейшее, деликатнейшее прикосновение к сердцу ребенка, это мастерство творить человеческую душу, потому что в слове сливается мысль, чувство и отношение человека ко всему, что его окружает* (В. Сухомлинский). 10. *Прекрасная актриса и, как считают многие, красивейшая женщина Катрин Денев утверждает, что ей случается забыть ключи, очки, но духи – никогда* (из газет).

XII. Знайдзіце памылкі ва ўтварэнні і ўжыванні формаў ступеняў параўнання прыметнікаў. Выпраўце сказы, запішыце іх.

1. *Толькі ў нас – навейшае дыягнастычнае абсталяванне*. 2. *Узімку дні становяцца карацей, чым ночы*. 3. *Усім зразумелы прасцейшы і старажытнейшы педагагічны*

сакрэт – мацярынская любоў. 4. Ён мне брата роднага радней. 5. Ніна была крыху драбней сястры.

XIII. Напішыце словы па-беларуску, абазначце націск у рускіх і беларускіх прыметніках.

Малый, прозорливый, смешной, старый, суповой, хмельной, ясеновый, безвыходный, берестяной, болевой, босой, войсковой, валовой, глиняный, именной, кривенький, молоденький, старенький, сухенький, слоёный, плетёный.

XIV. Дапоўніце тэкст прыметнікамі. Якую ролю адыгрываюць яны ў стварэнні пейзажнай замалёўкі? Прыметнікі якога лексіка-граматычнага разраду пераважаюць у гэтым апісанні прыроды? Да якога стылю яно адносіцца?

УЖНІВО

Перад раніцай прашумела навальніца. На світанні яна сціхла, дождж сышоў на захад, да Прыпяці, а за ім хутка сплылі і хмары. Над вымытымі вадой палямі засінула неба і зазіхацела сонца. І неба, і сонца, пераліваючыся колерамі, адбіваліся ў кроплях, што былі шчодро расытаны на пожні. Здавалася, што гэта не кроплі, а крупінкі сонца, якія разам з дажджом асыпаліся на зямлю.

Калі сонца паднялося вышэй, на зямлю зноў сышла гарачыня. Луг ахутала смуга. З гэтага дня гарачыня не спадала ўвесь жнівень. Неба сінела – над ім толькі зрэдку ў вышыні зіхацелі воблачкі.

Было ў самым разгары жніво: жыта ўжо зжалі, а ячмень і пшаніца амаль усюды стаялі некрунутыя, хутка выспявалі загоны аўса.

(Паводле І. Мележа).

Заклучэнне

Распрацоўваючы лекцыйны матэрыял і сістэму практыкаванняў, мы ўлічвалі комплексны падыход да марфалагічных з’яў, асэнсаванне якіх становіцца базай для навучання арфаграфіі, арфаэпіі, культуры маўлення, узбагачэння слоўнікавага запасу і развіцця мыслення студэнтаў.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Лепешаў, І. Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: Спрэчныя пытанні : дапаможнік / І. Я. Лепешаў. – Гродна : ГрДУ, 2002. – С. 172–173.
2. Сцяцко, П. У. Поўныя і кароткія формы дапасаваных словаў / П. У. Сцяцко // Роднае слова. – 1997. – № 6. – С. 50–55.
3. Сцяцко, П. У. Святло Купалавага ці... Купалава дому?: Прыналежныя прыметнікі і іх склонавыя формы / П. У. Сцяцко // Роднае слова. – 1999. – № 7. – С. 58–60.
4. Жаўняровіч, П. Ступені параўнання прыметнікаў і прыслоўяў: словаформы і сінтаксічныя сувязі / П. Жаўняровіч // Роднае слова. – 2000. – № 10. – С. 30–32.
5. Гераськіна, Т. А. Да пытання аб ад’ектывацыі дзеепрыметнікаў у рускай і беларускай мовах / Т. А. Гераськіна // Вес. АН БССР. Сер. грамад. навук. – 1976. – № 1. – С. 116–121.
6. Сцяцко, П. У. Дэкларацыйныя ці дэкларатыўныя? Заканамерныя прыметнікавыя ўтварэнні і іх штучныя дублеты / П. У. Сцяцко // Роднае слова. – 1998. – № 9. – С. 86–94.
7. Сцяцко, П. У. Урыўкавыя ці адрывачныя? Асаблівасці ўтварэння некаторых адносных і якасных прыметнікаў / П. У. Сцяцко // Роднае слова. – 1994. – № 1. – С. 24–26.
8. Сцяцко, П. У. Фізічна-матэматычныя ці фізіка-матэматычныя? Натуральныя і штучныя формы складаных прыметнікаў / П. У. Сцяцко // Роднае слова. – 1999. – № 9. – С. 31–34.

9. Булыко, А. Н. Сопоставительное описание русского и белорусского языков: Морфология / А. Н. Булыко, Н. В. Войнич, Т. В. Кузьменкова. – Минск : Наука и техника, 1990. – 336 с.

10. Рахманова, Л. И. Современный русский язык: Лексика. Фразеология. Морфология / Л. И. Рахманова, В. Н. Суздальцева. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Аспект-Пресс, 2003. – 464 с.

11. Янкоўскі, Ф. М. Сучасная беларуская мова / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Вышш. шк., 1984. – 176 с.

Рукапіс паступіў у рэдакцыю 26.09.2019

But-Gusaim S. F. The Study of the Adjective in the Course of Modern Belarusian Language for the Students Specializing in «Russian Philology»

The article views peculiarities of the topic study of «The Adjective» in the course of teaching morphology of the modern Belarusian language to the students, specializing in «Russian Philology». The author describes peculiar features of the formation and usage of the adjectives belonging to different lexical and grammatical categories in Belarusian, compared to Russian. The article gives sample exercises whose aim is to improve the skills of using adjectives in word combinations; understanding figurative-expressive opportunities of adjectives in a text, using them in speech; the skills of choosing precise, communicatively justified forms of adjectives in speech practice. Preparing material for lectures and working out the system of exercises, we take into consideration complex approach to morphological phenomena, analyzing which is the basis for teaching spelling, culture of speech, enriching active vocabulary and developing students' way of thinking.